

Renée Fleming had geen natuurlijke aanleg voor zang. De Amerikaanse diva moest hard werken om haar tekortkomingen te overwinnen. Voor haar immense plankenkoorts ging ze zelfs in therapie. Nu wordt ze overal gevraagd. 'Als ik alles aannam, zou ik de komende tien jaar dag en nacht kunnen zingen.'

TEKST: RENÉ SEGHERS, FOTO'S:

De levenservaring van Renée Fleming

Zingen met gevoel

Over Renée Fleming is veel gezegd en geschreven. Een blik op haar verschillende biografieën doet meer vragen rijzen dan er worden beantwoord. Wie is Renée Fleming? En wat kunnen we allemaal nog verwachten van de 48-jarige diva? Wat fascineert haar zodanig in Richard Strauss dat ze recent diens Vier Letzte Lieder voor de tweede keer op cd vertolkte? Fleming: 'Zal ik eerlijk zijn? Het komt vooral doordat zijn muziek perfect is voor mijn stem. Het past me als een handschoen. Dat maakt het heerlijk om te zingen. Ik ben als de Marschallin uit Der Rosenkavalier, of zo vrij als een vogel als in Capriccio. Daarnaast is het prachtige muziek. Strauss sluit ook perfect aan bij mijn eigen temperament en zijn heldinnen zijn stuk voor stuk interessant. Ze ontwikkelen zich, zijn uit het leven gegrepen en hebben diepgang.' Het klinkt als het betoog van de Marschallin zelf, die minzaam terugkijkt op een leven waarin alles vanzelf sprak. Maar Flemings keuze voor de muziek blijkt

allesbehalve vanzelfsprekend te zijn geweest. Sterker nog, ondanks haar muzikaal actieve ouders Edwin en Patricia Fleming had ze naar eigen zeggen geen natuurlijke aanleg voor zang. 'Het klinkt ongelooflijk als je die constatering afzet tegen mijn carrière, maar het is echt zo. Ik heb hard moeten werken om mijn tekortkomingen te overwinnen. Mijn ouders hebben daar zeker aan bijgedragen. Ze gaven beiden zangles, en hun invloed op mijn muzikale ontwikkeling is veel belangrijker geweest dan ik hier en daar weleens teruglees. Dat had niets te maken met hun oeverloze tafelgesprekken over de stem. Het cruciale aspect schuilt hem in het feit dat mijn vader koordirigent was en ik in dat koor zong. Samen muziek maken, dat heeft mij als kind gevormd.'

Fleming for President

Zo'n jeugd lijkt bijna als vanzelf tot een carrière in de muziek te leiden, maar dat werkte bij Fleming precies

René Seghers is muzikfilosoof en freelance publicist

R'Richard Strauss' muziek is perfect voor mijn stem. Het past me als een handschoen'

andersom. 'Muziek was thuis zoiets vanzelfsprekends dat ik het niet als een beroep beschouwde. Muziek was iets dat je thuis deed, na school. Maar je echte werk, dat was school, later studie en dan een serieuze carrière. Ik heb lang getwijfeld of ik dressuurrijdster wilde worden, zoals Anky van Grunsven, of de eerste vrouwelijke president van de Verenigde Staten. Ja ja, daar dacht ik als twaalfjarig meisje heel serieus over na! Ambitieuze? Als twaalfjarige?... Of toch: ja, want ik ben heel ambitieus. In alles wat ik ooit heb nagestreefd wilde ik uitblinken, dan wilde ik ook meteen de hoogste sport op de ladder bereiken. 'Maar om terug te komen op je vraag: ik had oorspronkelijk een intellectuele ambitie. Ik wilde studeren. Voor ik ging studeren, heb ik nooit ook maar één seconde aan een muziekcarrière gedacht. Zelfs toen daar verandering in kwam, dacht ik niet zozeer aan een klassieke zangcarrière, maar aan een carrière als jazz-zangeres. Daar scoorde ik mee in restaurants en clubs, zo verdiende ik wat bij.' Flemings jazzdroom kwam bijna uit: haar prestaties in het clubcircuit vielen op en al snel kwam het aanbod om serieus te gaan toeren. 'Ineens stond ik voor de keuze: jazz-zangeres worden of studeren. Want een actieve muziekcarrière en professioneel zingen, dat gaat niet samen. Op de valreep keerde ik op mijn schreden terug en koos voor mijn opleiding. Ik was een goede studente; die intellectuele uitdaging wilde ik niet zomaar opgeven. Ik was toen ook veel te jong en veel te naïef om zomaar de muziekbusiness in te stappen. Toen de kans zich aandiende had ik vooral last van onzekerheid, terwijl ik mij als een vis in het water voelde in het intellectuele milieu waarin ik als student verkeerde.'

Op het randje

Zoals het er nu naar uitziet moet Amerika nog minimaal twaalf jaar wachten voordat Fleming zich aandient als vrouwelijke president. Want ze heeft nog zeker tien prachtige jaren als operadiva in het verschiep en hoopt zelfs nog enkele debuutrollen te vieren – al voegt ze er direct aan toe dat we geen gekke dingen meer moeten verwachten. Fleming: 'Tot mijn eigen verbazing ontdekte ik laatst dat ik inmiddels 51 rollen op mijn repertoire heb staan, een mooi aantal. Maar ik heb wel nog een paar ambities, uiteraard. Ik hoop Ariadne aan mijn toneelrepertoire toe te voegen, daar heb ik tot dusverre steeds mee gewacht. Ik vond de rol net iets te zwaar voor mijn stem. Maar nu ben ik eraan toe. De twee fragmenten op mijn nieuwe cd zijn daar een voorproefje van. Daarnaast wil ik Elsa in Lohengrin gaan zingen. Ik denk dat ik daar nu ook klaar voor ben, ook al was mijn eerdere reis naar het rijk van Wagner geen onverdeeld genoegen – met name voor mijzelf. Ik zong Eva – tegen het advies van mijn mentor Georg Solti in – live in Bayreuth. Ik zong behoorlijk, laat daar geen misverstand over bestaan.

Maar de rol was in essentie te laag voor mijn natuurlijke stemligging. 'Wat er dan gebeurt, is dat je in zekere zin met kunst en vliegwerk je stem in dat stramien manoeuvreert. Dat gaat een tijdje goed, maar daarna heb je heel veel tijd nodig om je stem weer op adem te laten komen. In mijn geval duurde dat zelfs enkele maanden. Vandaar dat ik het bij dat ene experiment heb gelaten. En dan zijn er rollen die voor mij op het randje zijn, zoals Marguerite in Faust, Charpentiers Louise, of sommige belcanto-rollen. Die konden dan weer net wel, omdat ik daar niet tegen zware orkestpartijen op moet zingen. 'Strauss' Daphne daarentegen heb ik weer alleen op de cd en concertant gezongen, maar nooit op toneel. Die rol is prachtig, maar past me niet zo goed als mijn favoriete Strauss-rollen. Daphne is een beetje te hoog voor mij. Maar het grootste gevaar is niet meer dat ik verkeerde rollen zing, daarvoor ken ik mijn stem inmiddels te goed. Het echte gevaar is vooral te veel zingen. Als ik alles aannam, zou ik de komende tien jaar dag en nacht kunnen zingen.'

Schwarzkopf en Solti

Hoewel Fleming niet een specifiek moment voor de doorbraak van haar stem kan aanwijzen, noemt ze wel een aantal belangrijke ervaringen die hebben bijgedragen aan het ongrijpbare mozaïek dat ten grondslag ligt aan het fenomeen 'stem'. 'Mijn masterclass met Elisabeth Schwarzkopf bijvoorbeeld. Die masterclass duurde maar een week, toch droeg zij een paar essentiële bouwstenen bij aan de constructie waar ik aan werkte.' Dat zat 'm niet alleen in de techniek, zo blijkt. 'Schwarzkopf was het tegenovergestelde van een zorgzame lerares die je bij de hand neemt. Ze was direct, veeleisend en confronterend. De pupillen moesten het zelf doen, en ik werd ruw op mezelf teruggeworpen. Daar werd ik weerbaar van. In dat vormingsjaar, waarin ik via een gewonnen studiebeurs masterclasses en workshops in Duitsland volgde, heb ik heel veel geleerd over mijn stem en mijzelf. Het was ook een moeilijk jaar, doordat je actief met mensen samenwerkt die je daarna weer moet missen. Eigenlijk begint dan pas de echte uitdaging. Later in mijn carrière heb ik veel aan Georg Solti gehad. Toen ik begon was hij al een levende legende. Ik keek tegen hem op. Maar hij nam mij bij de hand en liet me dingen doen die ik nooit voor mogelijk had gehouden.' Dat het succes Fleming niet kwam aanwaaien, blijkt onder meer uit het feit dat ze zich na haar Salzburger debuut als Constanze in 1986 terugtrok om verder te schaven aan haar stem. 'Mijn debuut kwam te vroeg. Achteraf bezien heb ik geluk gehad dat ik me toen in de luwte kon ontwikkelen, zonder de druk die er tegenwoordig op mij staat. Maar echt: ik zong niet goed genoeg. Mijn techniek was onderontwikkeld; ik

heb altijd moeten vechten om mijn stem te ontwikkelen tot het instrument dat hij vandaag de dag is. Gelukkig heb ik de tijd gekregen om dat proces te voltooien en werkelijk te begrijpen hoe mijn stem in elkaar zit. En ik ben altijd leergierig geweest, dat kwam mij ook hierbij goed van pas.' Toen ze eenmaal dacht al haar handicaps te hebben overwonnen, ontdekte ze dat immense plankenkoorts het haar onmogelijk maakte het toneel op te gaan. Fleming: 'Ik ben daarvoor ruim een half jaar in intensieve therapie gegaan. Over gaat het nooit, maar ik heb ermee leren leven.'

Ongehuwde moeder

Gedurende het grootste deel van haar carrière is Renée Fleming ook nog eens moeder van twee dochters, Amelia en Sage. Hoewel ze over haar ex-echtgenoot, de acteur Richard Lee Ross, in haar autobiografie met geen woord rept en zichzelf tijdens het gesprek omschrijft als ongehuwde moeder, is ze

I'Ik zong Armida aan La Scala en werd keihard uitgefloten. Dat had ik nog nooit meegemaakt'

toch het grootste deel van die periode met Ross gehuwd geweest. Maar de crux in het combineren van een carrière met kinderen is voor Fleming vooral ervoor te zorgen dat je met kunst- en vliegwerk zoveel mogelijk tijd met ze kunt doorbrengen. 'Iedere werkende moeder zal je vertellen dat ze zich gevierendeeld voelt. Of je nu zangeres bent of niet, dat maakt niet zoveel uit. Het is gewoon een opgave. Als je zoals ik veel van huis bent, kun je weinig anders doen dan ze zoveel mogelijk meenemen. Recent hebben ze me begeleid naar Jordanië, waar ik voor de Verenigde Naties zong, en naar China, waar ik optrad in het kader van de Olympische Spelen. Dan zijn we nog naar Mexico geweest, en naar Rusland! 'Ik denk dat dergelijke ervaringen ook goed zijn voor hun ontwikkeling. Ze beschouwen zichzelf meer als wereldburgers dan als Amerikanen, ze zijn echt internationaal georiënteerd. En ik vind het zelf tegenwoordig ook fascinerend om zo ver van de gangbare operacentra te zingen. Het publiek is anders,

*I*k ben ruim een half jaar in intensieve therapie gegaan voor plankenkoorts. Over gaat het nooit, maar ik heb ermee leren leven'

het is hongerig! En dat geldt ook voor de jonge zangers die er vandaan komen. Ik gaf een masterclass in Shanghai, en één van de zangers die daaraan deelnamen stoomde door naar de Metropolitan Opera Studio en won recent de Cardiff Singer of the World Competition.'

Keihard uitgefloten

Flemings carrière voerde haar zoals gezegd langs 51 rollen, van Mozart tot Richard Strauss, van Massenet (Manon) tot Gounod (Faust), maar ook tot aan moderne opera's zoals Corigliano's *The Ghosts Of Versailles* en Susa's *The Dangerous Liaisons*, hetgeen maar zelden voorkomt bij gevierde sopranen. Fleming creëerde André Previn's succesvolle opera *A Streetcar Named Desire* (1998) en Susa's *The Dangerous Liaisons* (1994). Zelf heeft ze een toptien van haar eigen favorieten gemaakt: 'De Marschallin in *Der Rosenkavalier*, de Gravin in *Capriccio*, *Arabella*, dan *Desdemona* in *Otello*, *Tatiana* in *Evgeni Onegin*, *Manon* en *Thais* van Massenet, *Violetta* in *La Traviata* en, niet te vergeten, *Dvorák's Rusalka*. En dan ben ik er onderweg één kwijtgeraakt.'

Al deze titels zijn een blauwdruk van de successen waarlangs haar carrière voerde. Toch waren er ook momenten die ze zich liever niet herinnert. 'Binnenkort zing ik weer in Rossini's *Armida*, een rol die zorgde voor de zwartste dag uit mijn carrière. Ik zong *Armida* aan *La Scala* en werd keihard uitgefloten. Dat had ik nog nooit meegemaakt. Ik heb je verteld over mijn plankenkoorts, maar die kwam uit mijzelf voort. Niets negatiefs vanuit het publiek. Maar goed, je analyseert zoiets en dan blijkt dat het vooral bepaalde mensen zijn die dat sfeertje scheppen. Waarom? Geen idee. Volgens mij zijn de tijden van de betaalde clagues aan *La Scala* allang afgeschaft en ik zong zoals altijd, ik was niet geïndisponeerd.'

Vrij zingen

Terugkomend op haar nieuwe album, is de sopraan ook al verrassend eerlijk. In plaats van een lofzang op haar liefde voor de muziek of de componist die haar tot dit recital voerde, vertelt ze gewoon hoe het zit. 'Het was niet mijn idee. De *Vier Letzte Lieder* zijn een centraal werk in mijn repertoire en het zat Decca niet lekker dat mijn bekende opname daarvan in de catalogus van de concurrent zat. Nu ben ik niet iemand die graag dingen herhaalt, zeker niet op cd. Dus ben ik bij mijzelf te rade gegaan of ik iets aan die oude opname zou kunnen toevoegen, of dat die liederen op een andere manier uitgevoerd kunnen worden.

'Het hielp dat Christian Thielemann zou dirigeren, dat maakte het voor mij al een stuk interessanter, want hij is de sensitiefste Strauss-dirigent van dit moment. Zijn concept is anders dan de gebruikelijke, triestige benadering van deze liederen. Voor hem is de dood niet jammerlijk, maar vooral een moment dat hoop en

troost biedt. Bij hem krijg je het gevoel: "Zou het niet prachtig zijn als de dood zo mooi was als deze muziek?" Ik wilde vervolgens de muziek loslaten en gewoon vrij zingen, zoals mijn gevoel het mij ingaf, maar wel met klare dictie. Je moet het wel kunnen verstaan. Al met al zo'n beetje zoals ik mij sinds een jaar of tien voel in de rol van de Gravin uit *Capriccio*. Eerst speelde ik haar, maar naarmate ik meer levenservaring kreeg was het alsof ik die Gravin een stuk beter begreep! Ineens hoefde ik die rol niet meer te acteren.'

Verder was het idee een aantal minder bekende Strauss-liederen op te nemen, waarvan *Verführung* Flemings persoonlijke favoriet is. 'Verführung is interessant doordat Strauss het direct als orkestlied schreef, terwijl vrijwel al zijn liederen eerst met piano zijn gecomponeerd. Het is onbegrijpelijk dat die liederen, behalve *Zuneigung*, vrijwel onbekend zijn. Wat dat betreft kon ik me prima in Decca's keuze vinden. En dat fragment uit *Die Ägyptische Helena* is natuurlijk ook relatief onbekend.'

Karl Lagerfeld

Fleming kijkt nu vooral uit naar de seizoensoening 2008/2009 van de Metropolitan Opera in New York. 'Dat wordt een unieke ervaring, want ik sta daarin centraal. Niet als protagonist in een opera, maar ik open het seizoen met op mij toegesneden aktes uit *Manon*, *La Traviata* en *Capriccio*. Ramón Vargas en Thomas Hampson zijn de belangrijkste partners die aan mijn zijde staan.' Dan verradt haar opwinding dat Renée Fleming, ondanks alle roem, toch ook maar een mens is: 'Karl Lagerfeld heeft speciaal voor mij nieuwe kostuums voor deze opening night gecreëerd! Ongelooflijk!' ■